

РЕЦЕНЗИЯ

на дисертационния труд на тема “Политикогеографски анализ на евразийството и значението му за България” на Вилиян Кръстев Кръстев за даване на образователната и научната степен доктор по научната специалност 01.08.13. “География на страните (Регионална и политическа география)”

Рецензент: проф. д-р Нина Дюлгерова, научна специалност 05.05.15. – Международно право и международни отношения

1. Общо описание на представените материали.

Представеният за защита дисертационен труд, който се състои от увод, четири глави и заключение, е в обем от 183 стр. и 9 стр. списък на използваната литература, както и 6 приложения.

2. Анализ на дисертационния труд.

Глобалните промени, които настъпиха след разпадането на биполярния свят през 1991 г. прекроиха драстично света. Краят на двуполусното противопоставяне изпразни от съдържание основният коректив на ХХ век – идеологията. През последните близо две десетилетия се търсят нови идеи и нови личности, които да мотивират, обединяват и/или конфронтират разнообразните субекти на международното пространство. През първото десетилетие на ХХІ век превръщането на енергетиката в най-ефективния регулатор в международната стратификация, а Русия в просперираща, в геоенергиен и геополитически план, държава предопределят актуалността на избраната за изследване от докторанта тема. Евразийството е съществена част от идентичността на Русия като държава и общество. Освен това енергийният фактор засилва значението на географията. Действащата система на стратегически суровини като руската и изгодната за България роля на енергиен транспортър и център, определят тяхното, адекватно на новите акценти, място в геополитическите и геоенергийните конфигурации.

В контекста на тези реалности може да се оценява дисертационният труд на Вилиян Кръстев, чиито обект на изследване е динамично изменящото се в исторически аспект политикогеографско пространство на Русия, а предметът е еволюцията на евразийската външнополитическа доктрина с акцент върху нейната концептуализация и съвременна значимост. Целта е ясно обозначена като разкриване на особеностите на евразийството от гледна точка на политическата география, като се отчитат параметрите на неговото влияние върху България от гледна точка на двустранните отношения.

В дисертационния труд използването на пространствения, цивилизационния и историческия подход, чрез прилагането на системно-

структурния анализ и синтез, позволяват на Вилиян Кръстев евристично да подходи към решаването на поставените от него изследователски задачи. Това му позволява да обогати съществуващите знания за мястото и ролята на евразийството в руската и световната история, чрез изследването му като външнополитическа доктрина и мястото на България в нея. Смело използвайки интердисциплинарна терминология и методи той съумява да изследва от нов ъгъл познатите от историята, политиката и географията факти. Това от друга страна създава добри условия за създаването на нови модели, чието удачно прилагане в геоенергийната, геополитическата и геоикономическата сфера, би позволило изследването на Вилиян Кръстев да намери своя научно-приложен ефект.

Доказателство за това е направеният от докторанта анализ в дисертационния труд.

Първа глава, озаглавена „Политическата география и геополитика. Основни теоретико-методологични аспекти“ обосновава теоретичните и геополитическите акценти на промяната след края на биполярния свят. Тя се състои от 4 параграфа, в които в историографски план е показана малката разлика между политическата география и геополитиката. Доброто познаване на българската и чуждестранната литература по въпроса дава възможност на докторанта успешно да преодолее конфликтността в изясняването на този проблем. Динамиката на промените, особено през последната година, поставят под съмнение постигнатото досега. Те обаче дават добра възможност за търсенето на нови, с висока степен на прагматичност, модели, които да отговарят на новите предизвикателства в регионален и глобален план.

Изграждането и формулирането на такъв модел докторантът прави във **Втора и Трета глави**. Във **Втора глава**, чрез максималното използване на традиционните връзки между геополитиката и историята докторантът прави широк геополитически и цивилизационен преглед на руската история от Киевска Рус до Съветския месианизъм. Проследявайки еволюцията на познатите тези от руската обществено-политическа мисъл за изграждането на Русия като евразийска държава по време и след татаро-монголския период, Вилиян Кръстев правилно отбелязва, че този период определя през следващите векове нейната вътрешно- и външнополитическа специфика. Ако се приеме, че ориентирът на Русия към Запада през Изтока очертава интелектуалните търсения на имперската аристокрация през XIX век, то е логично през XX век изследването на тази теза да бъде вече върху една по-широка интердисциплинарна основа в идейната сфера. Доказателство за това са трудовете на руските белоемигранти - основоположниците на евразийската идея. Докторантът правилно се ориентира в многообразието и детайлите на тази идея, намирайки специфичните различия между евразийството от 20-те години на XX век и славянството и панславизма от XIX в. (с. 63-64) Не мога да

възприема безрезервно тезата за народничеството като сегмент от изграждащата се евразийска идея, тъй като руската интелигенция като цяло е носител на идейната еволюция на обществото (с. 64). Не трябва да се забравя, че през XIX век съсловната диференциация е много силна. Народничеството е тази част от руската интелигенция, която няма нищо общо с корените на евразийството. Много по-логично и последователно звучи изводът, че в края на XX в. евразийската цивилизация придобива чертите на географска и културно-историческа цялост, базирана на собствени природни, социално-икономически и духовни условия и ресурси. (с. 83)

Изграждането на евразийството като идеология и цивилизационен модел Вилиян Кръстев продължава в **Трета** глава, където изследва „политикогеографски и социокултурни аспекти на неоевразийството”. Тръгвайки от кардиналните промени, които настъпват след края на биполярния свят, което създава условия за установяването на нов геополитически ред, докторантът проследява основните теории, които очертават тезите за бъдещото реструктуриране на света. Като преминава през концепцията на Тириар за „континенталната евро-съветска империя”, която е своеобразен ориентир за преустановяването на трансатлантическите връзки между Европа и САЩ и утвърждаването на континенталното единство, Кръстев прави интересна връзка с неоевразийството в неговия руски вариант. Логичен е изводът, че идеята за континенталното единство, обусловено от геополитическата взаимозависимост на Европа и Русия, преодолява идеологическите предрасъдъци и е добър индикатор за многоаспектно взаимодействие. Задълбочен и добре аргументиран анализ е направен в § 3 на трета глава, който може да се определи като един от приносните моменти на дисертационния труд. Изследването на „Неоевразийската идея и съвременната геополитика на Русия” е анализирано върху основата на промените и развитието на качествата в свойствата на геополитическото положение – потенциалност, централност и дистанционност. Правилен е изводът, че след августовските събития от 2008 г. в Кавказ, където Москва защити своите интереси в постсъветското пространство, Русия за първи път след разпадането на СССР се оказва в офанзивна геополитическа позиция спрямо Запада и конкретно САЩ. (с. 136) В тази посока трябва да бъде окачествен и по-нататъшния анализ на докторанта за активната политика на Вашингтон в постсъветския регион, следващата стереотипите на студената война, както и запазената дихотомия в евразийското пространство – за и против Русия или САЩ. Заслужава внимание изводът, който прави докторантът в Трета глава, според който уникалното географско положение между трите световни цивилизации (западна, източна и ислямска) и трите геоикономически полюса, дават реални шансове Русия да се наложи като партньор на Обединена Европа, АТР и

близък съюзника на мюсюлманските страни. (с.143) Що се отнася до сигурността и надеждността на Москва като част от многообразното пространство, то те трябва да се възприемат главно през призмата на нейните национални интереси и стратегии.

Последната **Четвърта** глава е посветена на „България в евразийската геополитика”. Докторантът показва добро познаване както на българо-руските отношения в исторически и съвременен план, така и съвременната българска външна политика като цяло. Това му позволява да гради пълноценен образ на формиралото се през вековете отношение на българина като „отношение на всеобща привързаност към Русия за съществуването на България”. Сериозно място в дисертационния труд намира съвременната характеристика на българо-руските отношения, чиито своеобразен връх е 2008 г. Тя преминава не само през призмата на двустранната зависимост в контекста на енергийните коридори, но и като годината на Русия в България, което за пореден път доказва нееднозначността и богатата палитра от нюанси в отношенията София-Москва. Убедителни са изводите на докторанта, че причините за динамизма на българската външна политика на изток са в пряка зависимост от повишаването на геополитическия статут на Русия, съотнесен към баланса на силите в Европа. Също така е от значение и специфичното геополитическо положение на България, която от източноевропейските страни е под най-силното геополитическо (геокултурно и геоикономическо) влияние на Русия. В новата геоенергийна конфигурация България може много добре да намери своето място, което да отговаря на нейните дългосрочни национални интереси. Може би предмет на бъдещо изследване на докторанта ще бъде кавказко-средноазиатската тема в развитието на неоевразийството като общественополитическа мисъл и дейност

Научни постижения и приноси на кандидата.

Като цяло докторската дисертация е посветена на актуален теоретически и практически, освен това и на сложен изследователски, въпрос. Изследват се важни теоретически, методологически и практико-приложни проблеми, засягащи основни акценти от трансформацията на глобалното и регионално геополитическо и геоенергийно пространство. Изследването има завършен характер с взаимнообвързаната вътрешна логика в структурен и концептуален план. Докторантът работи с богат интердисциплинарен набор от исторически, международноправни и геополитически категории, понятия и термини, което му позволява с лекота да прави нестандартни, но логичнообосновани аналогии за сложните и динамични процеси в евразийското пространство.

Основните приноси на работата по преценка на рецензента са:

- Създаването на съвременни модели за геополитическата структура в глобален план чрез прилагането на цивилизационния

подход в съвременните политикогеографски и геополитически анализи и прогнози, което разчупва традиционния физикогеографски и геоикономически детерминизъм.

- Неоевразийската идея е геочивилизационна теория от гледна точка на геополитически анализ, което обяснява и териториалната и междуетническата реинтеграция в географските граници на бившия СССР.
- Логично звучи неоевразийската (не пълен размер) мотивация на геополитическите действия и проекти на съвременна Русия като част от процеса на елиминиране на еднополюския геополитически модел като формула за бъдещото развитие на света.
- Установяването на перманентни вектори на проява, подчинени на геополитическите съотношения в Европа и Евразия.
- Успешен опит за изследване на българо-руските отношения през призмата на новите геополитически, геоикономически и геоенергийни приоритети в международните отношения.

3. Отражение на научните публикации в нашата и чуждестранна литература.

По дисертационния труд са посочени 3 статии, публикувани през 2005, 2006 и 2007 г.

Авторефератът разкрива адекватно и пълно изследването.

4. Критични бележки по дисертационния труд.

Дисертационният труд е разработен върху многообразен документален и изследователски материал. За мен продължава да бъде въпрос защо началната граница е поставена от Киевска Рус, а не от монголско-татарските нашествия, които поставят началото на изграждането на съвременната Русия като цивилизация, психология и идеология? Също така продължава да бъде под въпрос възприемането безрезервно на народничеството като елемент от еволюционното идейно развитие на евразийството? Мога да приема неоевразийството като част от обществено-политическата мисъл на съвременното руско общество, но не и като действителен елемент от външнополитическата доктрина на Кремъл. Неоевразийството е действителен модел в Казахстанския външнополитически модел, но не и на Русия.

Направените забележки не намаляват високата ми оценка за съдържателния и приносен характер на докторския труд. Те имат смисъл основно като препоръки към бъдещата творческа работа на докторанта.

5. Заключение.

Представеният за защита докторски труд има характер на завършено и зряло научно изследване. С него авторът демонстрира убедително способност да решава сложни теоретически, методически и проблемни въпроси в интердисциплинарната област на политикогеографската и

геополитическата област. Получените приноси резултати от дисертационния труд ми дават основание да смятам, че същият отговаря напълно на изискванията на Закона за научните степени и звания и на Правилника за неговото приложение. Предлагам на Уважаемия Специализиран съвет по географски науки при ВАК да го приеме като отговарящ на изискванията за образователната и научната степен доктор по научната специалност 01.08.13. “География на страните (Регионална и политическа география)”, която да даде на Вилиян Кръстев Кръстев.

София 5 януари 2009 г.

РЕЦЕНЗЕНТ:

(проф.д-р Нина Дюлгерова)